

bijlage 8

commentaar op 'citroenen proeven'

Maarten Tamsma

Commentaar op 'Citroenen proeven' ten behoeve van het VONKC-bestuur.

In het perikelvolle proces van de discussie rond de volledig bevoegde Bachelors van onze docentenopleidingen heeft een onderzoek plaatsgevonden over de startbekwaamheid van die docenten voor het VHO (De bovenbouw havo/vwo, het eerstegraads gebied)
Dat onderzoek werd uitgevoerd door Edwin van Meerkerk en Sammy Frankenhuis (Radboud universiteit Nijmegen), in opdracht van de bestuurscommissie Kunstdocentenopleidingen (HBO-raad)

Aanleiding is de weeffout die de opleidingen in 2004 hebben laten ontstaan door de slag naar een volwaardige eerstegraads Masteropleiding te missen en daarvoor in de plaats een volledig bevoegde Bachelor in het leven te roepen. Deze opleidingscompetenties zijn nooit door het werkveld gevalideerd. Wie daar meer van wil weten moet mijn verslagen daarover nog maar eens nalezen. (*Over Bachelors en Masters* 1, 2, 3 en 4. Zie digitaal archief *Kunstzone*)

Bij de herziening van de opleidingscompetenties (2012-2013) werd de problematiek weer actueel. De sterk verdeelde opleidingen besloten tot een extern onderzoek over de (on)wenselijkheid van een volledig bevoegde Bachelor. Ik vermoed om de interne discussie nog eens te voeren. Hopelijk niet om de minister te overtuigen dat we ook met een Bachelor kunnen volstaan; immers een devaluerend unicum in het Nederlands onderwijs, waar alle schoolvakken een Master vereisen voor de bovenbouw. De kunstvakken zijn blijkbaar wat makkelijker. (Mijn chronisch wrange conclusie in deze discussie)

De auteurs van het rapport zijn niet over één nacht ijs gegaan. Een indrukwekkend aantal betrokkenen is geïnterviewd, de conclusies zijn toegankelijk verantwoord. Er is integer en grondig werk verricht.

Tot zover mijn respect voor het stuk.

Nu de kritiek.

1.De vraagstelling.

Deze had moeten zijn: *"zijn er motieven om te rechtvaardigen dat de kunstvakken bij hun onderwijs in het VHO kunnen volstaan met docenten die hun bekwaamheid verkrijgen in een vierjarig HBO-Bachelor studietraject, terwijl andere schoolvakken menen daar een Master voor nodig te hebben?"* of, tegen het licht van de actuele discussie om alle docenten in Nederland een Masterkwalificatie te laten halen: *"waarom menen de opleidingen dat de kunstvakken hiervan uitgesloten zouden moeten worden en een Bachelor voor ons genoeg is"?*

In plaats van deze convergerende onderzoeksvraag wordt een schot hagel aan marginale detailvragen rond het kernprobleem op de geïnterviewden afgevuurd. In de vragenlijst (blz 24/25) valt *nergens* het woord 'eerstegraads'(!).

Mijn eigen interview met de onderzoekers had vermoedelijk een afwijkend karakter: Ik kon als NVTO-portefeuillehouder inzage geven in het hele voortraject van de weeffout (vanaf het ProKuO-rapport van 1999) en ben aan die lijst niet toegekomen. Maar de onbevungen reageerder (bijvoorbeeld een schoolleider) zal op de vraag "wanneer is een student startbekwaam? 'niet direct toespitsen op het *eerstegraads* gebied. En daar ging het toch om?! Men zal op deze vragenlijst refereren naar **de** docent in een kunstvak en **niet** naar de specifieke VHO-eisen. Men zal dus een oordeel gegeven hebben over het functioneren van en de diplomeringroute naar de volledig bevoegde (ongegradeerde) kunstdocent. Van dat cohort is het grootste deel niet betrokken bij de bovenbouw. Waarop is dus een antwoord gegeven?. Gingen die antwoorden echt specifiek over het eerstegraads segment?? Ik ben argwanend.

Mede door de overladenheid aan (deels overbodige) vragen is vermoedelijk de verbale rookwolk

ontstaan die het rapport nu omgeeft. Specifieke focus op de eerstegraads sector ontbreekt.

2. adviezen

Het rapport geeft aan beperkt te zijn geweest in de adviesruimte.

'De onderzoeksopdracht beperkte zich nadrukkelijk tot de vraag of er sprake is van een probleem en strekte zich niet uit tot het domein van oplossingen van dat probleem.....

[het onderzoek heeft] nooit de pretentie heeft gehad een uitputtend antwoord te geven op de vraag hoe een eventueel probleem zou moeten worden opgelost. (blz 4)'

Niettemin vallen er weldegelijk een paar 'harde' adviezen, geruggesteund door een aantal merkwaardige vooronderstellingen. Voorbeeld:

'Een wijziging van de bevoegdheidsregeling lijkt op grond van dit onderzoek overigens verstandig noch realistisch....' (Samenvatting blz 2, blz 18)

Ik zocht vergeefs naar de onderbouwing van dit '*niet-verstandig*' en '*niet-realistisch*'. Gaat het hier om pregnante uitspraken waarvan de vanzelfsprekendheid een keuze voor de status-quo moet inleiden? Welke motieven hebben voorstanders van de normalisering (een eerstegraads Master) nu nog voor hun bonafide pleidooi?

Het rapport komt met een waaier van suggesties voor oplossingen, die allen uitgaan van het handhaven van de Bachelor, opgepoetst met verbeteringen.

Waarom is een wijziging van de bevoegdheidsregeling weinig realistisch? Zeker in een tijd dat serieus geacht wordt aan een verplichte Master voor alle docenten is het erg realistisch te denken aan een Master voor ook de kunstvakdocenten. De hele regeling moet hiervoor toch op de schop. Bovendien signaleer ik een *Guantanamo-effect*. Als de HBO-raad destijds een proces in werking heeft kunnen zetten om een volledig bevoegde Bachelor te constitueren, kan ze dat proces toch ook weer teniet doen?

Nog een voorbeeld:

Tot slot verdient het aanbeveling te bezien welk deel van het onderwijsaanbod van de masteropleidingen Kunsteducatie deel uit moet gaan maken van het bachelor onderwijs.

Een fles met 240 ECTS bevat maar 240 ECTS. Dingen er bij gieten betekent dat andere aandachtsgebieden er uit moeten. Overladenheid was al een veelgehoorde karakteristiek van ons volledig bevoegd Bachelor-traject.

Welke studieonderdelen zullen kunnen verdwijnen?? Het rapport doet er het zwijgen toe, of verwijst naar de nascholing..

Met een Master zou veel van de gesignaleerde problemen zijn opgelost.

Maar dat is een spoor dat niet bereden mag/kan worden???

3. specialisatie naar werkveld

Er zal hier worden bedoeld op stages en de voorbereiding hierop.

Uiteraard zal de *startbekwaamheid* van een student die 3 maanden (?) een bovenbouw Vwo-stage heeft gelopen voor dit werkveldonderdeel zijn vergroot ten opzichte van een student die dat niet deed. Maar een grotere *geschiktheid* is daarmee nodig niet gegarandeerd. Dat heeft ook met academisch werk- en denkniveau te maken. De doctorandussen van vroeger stapten zonder enige solide stage het onderwijs in. Zij leerden het docentschap met vallen en opstaan. Ik wil niet naar die tijd terug, maar de kwaliteit van die bovenbouwlessen zat toch zeker óók in het academisch niveau van die doctorandus (Master) gelegen hebben. De route van VMBO-MBO-HBO naar het docentschap in 5 Vwo is toch echt een andere. DFat wordt niet met een 'specialisatie naar werkveld' opgelost.

In dit verband past aandacht voor het statusprobleem. Het wordt in diverse varianten door het rapport ten tonele gebracht. Schoolleiders zien ons als tweedegraads docenten, met consequenties voor promotiebeleid. Collega's zien de kunstdocenten als collega's van de vakken-achter-de-streep waarvoor een Bachelor volstaat. In het buitenland heb je problemen om uit te leggen dat je toch echt 'eerstegraads' (= Masterwaardig) bent... enz.

De Dublin-descriptoren zijn destijds bedacht als Europees *format* voor hoger onderwijs. De Nederlandse kunstvakdocenten zijn daarin (door hun eigen opleidingen !) naar de kelder verwezen.

In het verlengde hiervan de waarde van specialismen op het getuigschrift.

'Er mag van de scholen worden verwacht dat zij zich verdiepen in de specifieke bekwaamheden van de individuele docent.'

Dit is naïef en buiten de realiteit van het benoemingsbeleid van scholen. De directeur wil een bevoegde docent (bijvoorbeeld beeldend) en kijkt niet naar diploma-specificaties waaruit blijkt dat betrokkene is afgestudeerd in (bijvoorbeeld) video en grafisch ontwerpen. Niks daarvan: gewoon ceramiek geven of schilderen.

Twee jaar later is betrokkene boventallig en wordt binnen de bestuur-cluster waar de school deel van uitmaakt, zonder enige sollicitatieprocedure, weggerangeerd naar een andere school waar een vacature beeldend is. Ik heb zo VMBO-collega's zien landen in de sectie van een Vwo-school met hetzelfde bovenschools bestuur.

4. vak-bekwaamheid

'bijna alle kunstdocenten zijn ervan overtuigd dat het onmogelijk is om over kunst te doceren zonder zelf uitvoerend kunstenaar te zijn.'

Dit is een onderschatting van de kwaliteit waaraan een professionele kunstbeoefenaar moet voldoen. Docentenopleidingen wijden amper 50% van hun curriculum aan 'het vak'. De andere helft gaat op aan de noodzakelijke beroepsvoorbereiding voor het docentschap. Vergelijk de pianistische kwaliteiten van een net gediplomeerde muziekdocent met die van zijn medestudent van de vakstudie. De docent-student komt pianistisch het derde jaar van de vakopleiding nog niet eens binnen. In 120 ECTS leidt je geen kunstenaar op.

Op dit punt dus graag wat bescheidenheid en dit credo ontdoen van z'n onrealistische karakter. Overigens: in de oorspronkelijke Master-opzet (2004) was veel ruimte gemaakt voor vakverdieping. Naast de componenten theorie en interdisciplinariteit. Die competenties zijn dus gesneuveld (door toedoen van de HBO-raad)

5. startbekwaamheid te mager

'Wat betreft de startbekwaamheid is de conclusie uit dit rapport dat de theoretische basis van alle kunstdocentenopleidingen te mager is in vergelijking met de achtergrond van andere docenten in de bovenbouw.'

In de veronderstelling dat deze uitspraak zich richt op de *eerstegraads* startbekwaamheid (doel van het onderzoek) is dit een weinig opzienbarende conclusie:

Die andere vakken hebben een Master en een (academisch) hoger instroomniveau. Dus wat moeten we met deze conclusie anders dan een Master aanbieden voor ons eerstegraads traject ?

Wat is er tegen om de kunstvakken ook een Master te gunnen? Onbegrijpelijke dwarsliggerij van onze opleidingen. Het rapport laat dit aspect links liggen.

Onvermeld blijft dat de gevalideerde kennisbasis voor de kunstvakdocentenopleidingen zich spiegelden aan die van de *tweedegraads* opleidingen !

6. andere landen

'In andere landen wordt de filosofie gehanteerd dat docenten een vooropleiding moeten hebben gehad die hoger is dan het niveau van hun leerlingen, is het in Nederland door het systeem van 'stapelbare' opleidingen mogelijk om met een vmbo-vooropleiding een hbo-diploma te behalen en zo eindexamenklassen van het Gymnasium te begeleiden.'

Met welk doel wordt dit gegeven ingebracht?

De kunstvakopleidingen maken het nog een beetje erger door de *Bachelor*, toegankelijk met een VMBO/MBO voortraject, als eerstegraads bevoegdheid te kwalificeren.

7. contact met het werkveld

Het rapport roept op het werkveld te betrekken bij toekomstige heroverwegingen (maar wel binnen de Bachelor-kaders)

Merkwaardig.

Volharden in een verkeerde optie en dan steun vragen aan een werkveld dat een Master wil?

VONKC schreef in haar brief aan de minister (dd 26 maart 2013):

'VONKC, als vertegenwoordiger van de beroepsgroep docenten BK&V, herhaalt het aanbod bereid te

zijn mee te werken aan een proces dat leidt naar een Master-waardigheid van onze VHO-docenten, maar niet aan een handhaving van de devaluerende status van de volledig bevoegde Bachelor'.
Lijkt toch duidelijk genoeg.

8. gedragen door alle disciplines

'De kunstvakken, hoe verschillend ook, zitten in één schuitje. De overeenkomsten [...] zijn groter dan de verschillen... (blz 19)'

Kunstvakken als discipline-cluster zijn geboren bij de invoering van CKV2. Cultuuruitingen (literatuur nauwelijks meegerekend) worden in historische gezamenlijke context aangeboden. Frustrerend is het dat de muzikale gouden tijd van het Duitse taalgebied (Van Bach tot Mahler) buiten het eindexamengebied valt en de beeldende kunst in diezelfde regio van onthutsend geringe betekenis is. Andersom: in de Hollandse 17^e eeuw: topschilders en een dunne muziekcultuur. Niettemin een boeiend leergebied.

Dans en drama vonden in 2004 helaas dat ze daar geen zin in hadden (theorie enzo), lieten de (deels interdisciplinaire) Master ontploffen en graag de Bachelor beeldend/muziek de theoretische voorbereiding voor de VHO-examens.

Maar hoe zit het met de vak-component? Een docent muziek moet vooral *niet* gaan invallen bij een docent beeldend. Ik heb als docent beeldend gelukkig nooit een dansles hoeven geven. De kans op geslaagde interdisciplinaire *vak*-acties acht ik bij de bètavakken aanmerkelijk groter dan bij de kunstvakken.

Daarnaast:

Hadden de opleidingen zelf ook maar één lijn gevolgd bij het opstellen van hun competenties en kennisbasis. De tekstvolumes verhouden zich als 70 (pagina's Beeldend) tot 39 (muziek) tot 17 (theater en dans). Verwijzingen en bijlagen niet meegeteld blijken toch de beschrijvingen van beeldend 4 x zo groot te zijn als die van theater en dans. Aandachtverschuivingen naar het buitenschoolse gebied niet eens meegerekend.

Is beeldend 4 x zo ingewikkeld als dans/drama?

Het gemak om de overeenkomsten van de kunstvakken te benadrukken en de verschillen onbesproken te laten is koren op de molen van beleidsschrijvers, niet van *vak*docenten..

9. de NVAO

Met een kleine voetnoot (blz 5) wordt verwezen naar de rol van de NVAO in deze kwestie. Opleidingen hebben in hun correspondentie met de NVTO vaak verwezen naar de accreditatie van de NVAO als motief om het eerstegraads gehalte van hun Bachelor goedgekeurd te weten. De NVAO gaf echter aan alleen de Bachelor-waardigheid te hebben getoetst, niet het feit dat daar een eerstegraads bevoegdheid aan gehangen werd. Dat was de verantwoordelijkheid van de bewindspersoon.

tot slot

Het rapport is compact en toegankelijk geschreven.

Bijna elke pagina bevat handvatten voor een reactie.

Het volume van mijn commentaar zou dat van het rapport overtreffen.

Ik vraag me af welke rol dit rapport kan spelen bij de heropening van de bachelor/Master-discussie. Het vermoeden dat de opdracht is gegeven voor de interne bühne van de KVDO-betrokkenen is verre van weggenomen. Dat lag meer aan de opdracht dan aan het werk dat door de samenstellers is gedaan. Dat was integer, bekwaam en overwegend consistent.

We wachten af.

Maar de Master voor onze eerstegraders moet er gewoon komen.

Maarten Tamsma
september 2013